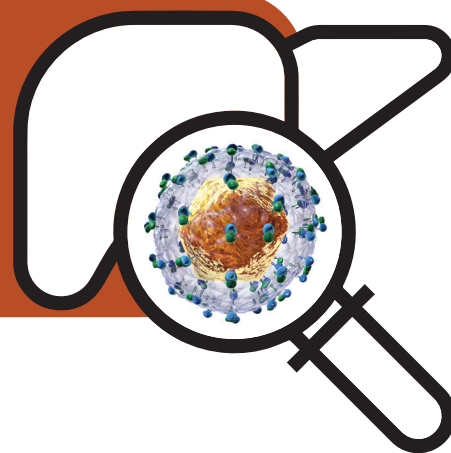

Ką gali duoti Lietuvai virusinio hepatito C patikros programa?

Akad. prof. Limas Kupčinskas

Hepatitis C yra lėtinė virusų sukeliama liga. Apie 80–85 proc. užsikrėtusiųjų neturi aiškių klinikinių simptomų. Po 15–30 metų apie 20–25 proc. ligonių išsivysto kepenų cirozė arba kepenų vėžys.

Hepatitis C tapo pasauline problema XX a. pabaigoje, ypač 1980 m. ir 1990 m., nors manoma, kad per kraują ir žmogaus organizmo skysčius perduodamas virusas buvo išplatintas dar II pasaulinio karo metais, kai sužeistiems kariams reikėjo daugybės donorų. Hepatito C virusas (HCV) buvo atrastas tik 1989 m. ir buvo nustatyta, kad jis yra vienas svarbiausių kepenų cirozė ir kepenų vėžį sukeliančių veiksnių. Už šį atradimą 2020 m. Nobelio medicinos premija skirta trimis mokslininkams virusologams: amerikiečiams Harvėjui Džeimsui Alteriui (Harvey James Alter), Čarlzui Moenui Raisui (Charles Moen Rice) ir britui Maiklui Hautonui (Michael Houghton).

Kol buvo sukurtas metodas hepatito C antikūnams kraujyje nustatyti (1993), virusas daugiausia plito perpilant kraują, atliekant didelės apimties operacijas, naudojant ne vienkartinės medicininės priemonės (švirkštus, hemodializės, plazmoferezės ir kitą aparatūrą) gydymo įstaigose. Virusas taip pat galėjo būti perduodamas atliekant nesaugias procedūras manikiūro, pedikiūro, tatuiruočių salonuose, jį platino ir švirkščiamųjų narkotikų vartojai. Daugelyje pasaulio šalių, kuriose gyventojai gauna mažas ir vidutines pajamas, HCV plito dėl nesaugios medicinos praktikos, pavyzdžiui, pakartotinai naudojant švirkštus ir kitą medicininę įrangą be tinkamos sterilizacijos.

Dėl Nobelio premiją gavusių mokslininkų atradimų šiandien yra atliekami ypač tikslūs kraujo testai hepatito C virusui nustatyti. Tai padėjo pašalinti galimą hepatito C plitimą po kraujo perpylimų ir kitų medicininių procedūrų bei išgelbėti milijonus žmonių. Tačiau ilgą laiką nebuvo efektyvaus gydymo. Situacija iš esmės pasikeitė, kai išanalizavus hepatito C viruso molekulinę struktūrą buvo nustatytos jo savybės ir sukurti veiksmingi tiesiogiai virusą veikiantys vaistai.

Kokia hepatito C situacija Lietuvoje? Buvo atliktas ne vienas tyrimas, padedantis įvertinti hepatito C rizikos veiksnius. Lietuvos sveikatos mokslų universiteto doktorantė Eglė Čiupkevičienė su kolegomis 2020–2022 m. atliko bandomąjį epidemiologinį tyrimą

LIMAS
KUPČINSKAS

KĄ GALI DUOTI
LIETUVAI
VIRUSINIO
HEPATITO C
PATIKROS
PROGRAMA?

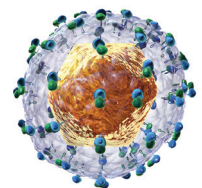
Klaipėdoje, Jūrininkų sveikatos priežiūros centre – ištirta 5 000 suaugusių žmonių, iš kurių 1,7 proc. buvo užsikrėtę hepatito C virusu, nors 80 proc. iš jų nieko neįtarė. Klaipėdoje atliktas tyrimas parodė, kad didžioji dalis gyventojų užsikrėtė iki 1994-ųjų. Tai – buvę kraujo donorai, taip pat pacientai, kuriems perpiltas kraujas ar kraujo produktai, atliktos didelės apimties chirurginės operacijos. Rizikos grupei taip pat priklausė ligoniai, kuriems buvo taikyta pakaitinė inkstų terapija. Mūsų tyrimas parodė, kad Lietuvoje sergamumas hepatitu C skiriasi nuo sergamumo Vakarų Europoje ir JAV, kur saugios vienkartinės medicinos priemonės buvo įdiegtos gerokai anksčiau. Yra žinoma, kad Vakaruose daugiausia užsikrečiama naudojant intraveninius narkotikus, Lietuvoje – per nesaugias medicinos procedūras. Iki 1994 m. kraujo donorai mūsų šalyje nebuvo tikrinami dėl hepatito C viruso. Net kraujo centruose imant kraują iš donorų buvo naudojama nepakankamai saugi aparatūra (sovietinių laikų medicininės technologijos). 1994 m. duomenimis, tarp mokamų kraujo plazmos donorų vien Vilniuje 14 proc., Kaune 10 proc. buvo užsikrėtę hepatitu C.

Laikoma, kad šalyje yra daugiau kaip 30–35 tūkst. hepatito C viruso nešiotojų, iš jų tik 9 000 liga buvo diagnozuota ir jie buvo gydyti. Tai sudaro mažiau nei trečdalį užsikrėtusiųjų. Nuo užsikrėtimo pradžios, kai prasideda slaptos infekcijos formos kepenų uždegimas, iki sunkių komplikacijų atsiradimo gali praeiti nemažai laiko: nuo 15 iki 30 metų. Virusas pavojingas tuo, kad pažeidžia kepenis, sukeldamas uždegimą, kuris gali išsivystyti į kepenų cirozę ar pirminį kepenų vėžį. Užsikrėtus hepatito C virusu, tik 10–15 proc. ligonių pasireiškia ūminiai reiškiniai, gelta, kitiems liga nesukelia žymesnių klinikinių reiškinų ir pereina į lėtinę formą. Būtent lėtinis hepatitas C buvo dažniausia kepenų transplantacijos priežastimi JAV ir Europoje. 2022 m. Kauno klinikose buvo atliktas rekordinis kepenų persodinimo operacijų skaičius Lietuvoje per vienerius metus – 19 transplantacijų ir net 40 proc. jų padarytos dėl hepatito C sukeltų komplikacijų. Vienos transplantacijos ir pooperacinio gydymo kaina siekia 50–100 tūkst. eurų.

Virusas gali būti perduodamas per nesaugius lytinius santykius. Nors yra mažesnė tikimybė užsikrėsti hepatitu C nei žmogaus imunodeficitu virusu (ŽIV), toks pavojus vis dėlto išlieka. Jei partneris yra hepatito C nešiotojas, užsikrėtimo rizika siekia apie 8–10 proc. Panaši rizika perduoti hepatito C virusą kyla nėštumo metu, kai iš motinos organizmo virusas nukeliauja į vaisių. Tatuiruočių mada taip pat galėjo prisidėti prie viruso plitimo. Vieša paslaptis, kad anksčiau tatuiruočių salonai naudojo tuos pačius instrumentus įvairiems klientams. Pastaruoju metu toks pavojus „pasigauti“ virusą yra sumažėjęs. Anksčiau ligoniai tai pat galėjo užsikrėsti per nesaugiai atliekamas procedūras pedikiūro ir manikiūro salonuose.

Nuo hepatito C skiepy nėra. Tačiau nustačius latentinę hepatito C infekcijos formą ir laiku skyrus gydymą, daugelis ligonių pasveiksta. Prisiminkime, pasaulyje jau pavyko sunaikinti raupus. Tokia viltis siejama ir su hepatito C liga. Nors infekcija sukelia sunkių komplikacijų, prieš septynerius metus mokslininkams pavyko sukurti šiuolaikinį gydymą. Net 99 proc. ligonių po aštuonių savaitių gydymo kurso pasveiksta. Šis gydymas prieinamas daugelyje pasaulio valstybių, taip pat Lietuvoje.

2018 m. Pasaulinė sveikatos organizacija iškėlė tikslą iki 2030 m. išnaikinti pasaulyje hepatito C infekciją. Palaikant šią iniciatyvą 2021 m. Lietuvoje buvo sukurta Hepatito C eliminacijos darbo grupė, kurią sudaro gastroenterologai, infektologai, šeimos gydytojai,

LIMAS
KUPČINSKAS

KĄ GALI DUOTI
LIETUVAI
VIRUSINIO
HEPATITO C
PATIKROS
PROGRAMA?

epidemiologai (grupės vadovas akad. prof. Limas Kupčinskas, pavaduotojas doc. Gediminas Urbonas). Šios grupės tikslas – parengti ir įgyvendinti patikros programą Lietuvoje. Patikros programa paremta aiškia prielaida – jei pavyks nustatyti slapta infekcijos forma sergančius gyventojus ir juos išgydyti, vadinasi, nebus ir tokių sunkių hepatito C komplikacijų kaip kepenų cirozės ir kepenų vėžio. Šių ligų gydymas kiekvienai valstybei yra didelė finansinė našta. Galime pasidžiaugti Valstybinės ligonių kasos sprendimu skirti finansavimą. Taip

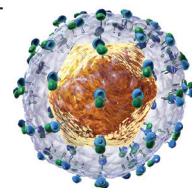
Virusinio hepatito C patikros programa Lietuvoje iki 2030 m. leis išvengti 120 naujų kepenų vėžio atvejų, 90 kepenų transplantacijų dėl toli pažengusios kepenų cirozės bei 150 mirčių.

pat prie nemokamos patikros idėjos įgyvendinimo daug prisidėjo europarlamentaras profesorius Liudas Mažylis, kuris būdamas Europos Parlamento Kovos su vėžiu komiteto nariu, aktyviai dalyvavo diegiant mokslu pagrįstas europines rekomendacijas Lietuvoje. Galimybė nemokamai pasitikrinti dėl hepatito C infekcijos – svarbus žingsnis kovojant ne tik su virusu, bet ir su kepenų vėžiu. 2022 m.

startavusios patikros programos tikslas yra kuo anksčiau diagnozuoti ligą, atliekant antikūnų prieš šią infekciją tyrimą. Visi, gimę iki 1994 metų (imtinai), gali kreiptis į šeimos gydytojus ir nemokamai pasitikrinti. Ypač jei anksčiau buvo atliktas kraujo perpylimas ar didelės apimties operacija. Jiems tai nieko nekainuoja. Taip pat kviečiami tikrintis ir tie asmenys, kurių šeimoje kas nors sirgo hepatitu C. Naudojant tą patį dantų šepetėlį ar skutimosi peiliuką, išlieka rizika, kad hepatito C virusas gali patekti ir į sveiko žmogaus organizmą. Toks užsikrėtimo kelias vadinamas buitiniu. Mūsų atliktas tyrimas Klaipėdoje atskleidė, kad ketvirtadalis išaiškintų ligonių buvo užsikrėtę švirkšdamiesi narkotikus. Ši programa numato ir nuolatinę rizikos grupės (taip pat ir sergančių ŽIV) asmenų patikrą (kartą per metus) pas šeimos gydytojus.

2022 m. gegužės mėn. pradėta patikros programa parodė, kad į ją šeimos gydytojai įsitraukė labai aktyviai – per pirmuosius septynis programos mėnesius buvo patikrinta apie 450 000 Lietuvos gyventojų, daugiau kaip 7 000 asmenų kraujyje buvo nustatyti antikūnai prieš hepatito C virusą, iš jų 58 proc. sirgo aktyviu hepatitu C. Labai padidėjo šeimos gydytojų išaiškintų ir toliau pas specialistus gydytis nukreiptų hepatito C sergančių ligonių skaičius.

Bendradarbiaudami su Ligų analizės centro (Lafajetas, JAV) mokslininkais, analizuojančiais sergamumą hepatitu C visame pasaulyje, atlikome prognostinius skaičiavimus, kad vykdoma virusinio hepatito C patikros programa Lietuvoje iki 2030 m. leis išvengti 120 naujų kepenų vėžio atvejų, 90 kepenų transplantacijų dėl toli pažengusios kepenų cirozės bei 150 mirčių.

LIMAS
KUPČINSKAS

KĄ GALI DUOTI
LIETUVAI
VIRUSINIO
HEPATITO C
PATIKROS
PROGRAMA?